

Ironia ca modalitate stabilire a interacțiunii fatice în discursul public

Gina Necula

Abstract: Human communication is seen as a very complex reality that needs meaning negociation, mostly needed when irony is involved. Bronislaw Malinowski is the one who identifies the phatic function of language as fundamental for understanding the communication principles. Among the first conclusions drawn from his observations Malinowski states that language is used to perform social functions; in other words, social relationships and interaction were geared to the use of linguistic expressions. One of such functions consists of what he called fatic communion. Language is used to maintain fatic communion - a feeling of belonging to a community. Fatic communion involves the maintenance of a sense of community, of solidarity with other members of the group, of a particular status within the hierarchies of the group, and at the same time a feeling of accepting others and being oneself accepted by others. The present article tries to identify the way "fatic communion" works within literary discourse, especially within censored literary text that supposed to make use of extra means in order to communicate with its reader

Key words: irony, public discourse, label, phatic communion

Primele ipostaze semnificative ale cuvântului grecesc *eironeia* apar în dialogurile lui Platon (BC 428-347), unde este folosit cu accepția de simulare intenționată pe care auditoriul trebuie să o identifice. Aristotel (384-322) folosește termenul în Retorica, Cartea a III-a „cel ce recurge la ironie face o glumă în vederea lui însuși” (19 b 8). Quintilian în *De Oratore*, (AD 40-95) oferă o definiție a ironiei, ca figură prin care se spune ceva intenționând să se exprime opusul. Ironia este un mod de exprimare *contrarium ei quod dicitur intelligendum est* (Institutio Oratorica 9.22.44.) Mult timp însă, funcția retorică a ironiei nu a fost luată în considerare decât ca ornament sau ca trop în limbajul poetic. Actualmente, putem vorbi despre ironie ca fiind prăpastia dintre cuvinte și lume care introduce în discurs semnificații ce depășesc limitele a ceea ce se spune.

Multe dintre dezbaterile privitoare la ironie pornesc de la o distincție pe care o întâlnim încă din primele lucrări în care se face referire la acest fenomen. Quintilian, (Institutio Oratorica: 9.2.45-6) se întreabă dacă ironia se referă la un singur cuvânt cu implicații diferite (adică dacă este un trop) sau este o modalitate discursivă de exprimare (dacă este o figură).

Spre deosebire de metaforă sau alegorie, care necesită și ele suplimentarea mijloacelor de semnificare în scopul identificării sensului din structura de adâncime (ceea ce se sugerează doar fără a se exprima expres), ironia are o limită evaluativă și reușește să provoace un răspuns emoțional celor care identifică corect valoarea semantică a enunțului. Se remarcă astfel faptul că ironia presupune un aspect afectiv, cerând un grad maxim de implicare atât din partea celui care creează enunțul ironic, cât și din partea celui care interpretează, iar lipsa implicării afective duce la decodări incorecte ale mesajului sau la ratarea ironiei.

Linda Hutcheon, în *Irony's Edge*, privește ironia atât ca trop, cât și ca modalitate de exprimare, înglobând în prezentare ambele ipostaze subliniate de Quintilian. Această carte urmărește descoperirea modalităților și raționamentelor prin care ironia se produce, este interpretată sau, dimpotrivă, se ratează interpretarea ei. Hutcheon folosește aici teorii ale discursului pentru a aduce în atenție, de fapt, contextul social și dimensiunea interactivă a ironiei, iar în acest spirit, în capitolul *Risky Business: The "transideological" politics of irony*, afirmă: „My particular interest in the transideological politics of irony is that would treat it not as a limited rhetorical trope or as an extended attitude to life, but as a discursive strategy operating at the level of language (verbal) or form (musical, visual, textual)”*. O observație importantă pe care o face Linda Hutcheon este aceea că ironia nu trebuie privită ca un trop izolat ci ca o problemă de politică lingvistică deoarece trebuie analizat contextul mai amplu în care ironia se produce pentru că ea presupune relații de putere bazate pe strategii de comunicare, adică relații de tipul *includerii* sau *excluderii*, *intervenției* și *eschivare*.

* Hutcheon, *Irony*, p. 17.

Citând afirmații făcute de Kerbrat-Orecchioni în *L'ironie comme trope*, (Poétique, 41, 108)*, Hutcheon ia în considerare faptul că ironia cere din partea cititorului o competență triplă: lingvistică, retorică și ideologică. Competența lingvistică indică faptul că cititorul trebuie să înțeleagă ceea ce este doar sugerat prin text, fără a fi exprimat. Competența retorică presupune cunoașterea unor norme retorice care constituie exercițiul de limbaj și de lectură, identificarea ironiei. Competența ideologică presupune asumarea unei experiențe în cadrul unei comunități lingvistice sau „comunități discursive” în accepția autoarei citate.

Trebuie să remarcăm că toate lucrările privitoare la ironie subliniază ca trăsătură lingvistică fundamentală dar și impresionantă a ironiei faptul că, deși este expusă tuturor, ea nu poate fi înțeleasă și savurată decât de către cei care o studiază atent pentru că se bazează pe întreruperea consensului și nu se limitează la a semnifica opusul celor exprimate, ci exprimă, în același timp, mai multe puncte de vedere, în funcție de percepție/interpretare.

În *A Rhetoric of Irony*, Wayne Booth face precizarea că ironia este văzută de obicei ca ceva ce subminează claritatea, eliberează gândurile și distruge dogmele „liberates by destroying all dogma or destroys by revealing the inescapable canker of negation at the heart of every affirmation”†.

Elementele definitorii pentru ironie, identificate de autorul menționat mai sus, sunt:

- un procedeu retoric voit creat de către oameni în scopul de a fi auzită sau citită de către alții (enunțurile ironice nu sunt simple deschideri oferite involuntar, ci au întotdeauna un scop precis);
- toate enunțurile ironice sunt mascate, rolul cititorului fiind acela de a reconstrui semnificația atribuind enunțului alte valori decât cele exprimate de structura de suprafață;
- apar o serie de afirmații pe care autorul se așteaptă ca cititorul să le respingă;
- modul în care ironia acționează are rolul de a uni sau de a-i dezbinda pe autori și pe cititorii lor;
- atât ironia cât și ambiguitatea sunt moduri de exprimare pluralistice;
- se cere reconstrucția sensului.

Trebuie făcută de la început precizarea că în cazul ironiei care apare în conversațiile față în față există modalități prin care unul dintre vorbitori poate atrage atenția asupra faptului că este ironic într-o anumită secvență din discurs printr-un semn discret cu cotul sau făcând cu ochiul. În cazul ironiei prezente în textul scris e nevoie de o serie de mărci suplimentare prin care autorul să poată semnaliza cititorului că e cazul să reconstruiască mesajul pentru că el intenționează să spună altceva decât exprimă, aparent, cuvintele sale. Asemenea mărci suplimentare de semnalizare a ironiei sunt schimbarea de ritm sau prin ieșirea din stil, iar în unele cazuri invitația către o interpretare ironică vine chiar prin titlu.

Morier‡ plasează ironia în centrul opoziției – situată la nivel moral – dintre cel care judecă și cel judecat. Astfel ironia este proprietatea celui moral.

Lumea din care provenim formează baza așteptărilor, presupunerilor și tiparelor de gândire și exprimare pe care le dobândesc vorbitorii – limba în uz. Ironia nu presupune o simplă decodare a unui mesaj inversat, ea este mai mult un proces semantic complex de relaționare, diferențiere și combinare între sensurile exprimate și cele neexprimate. Discursul este o formă de practică socială, de interacțiune între participanții la diverse situații particulare. Se afirmă în lucrările de specialitate că actul/activitatea lingvistic(ă) se supune unor norme (precizie, proprietate etc.). Scopul strategic al ironiei este de a permite locutorului să se sustragă normelor de coerență impuse de teoria argumentației: autorul unei enunțări ironice creează un enunț care posedă, în același timp, două valori contradictorii: defensivă și ofensivă.

Problema ironiei a fost foarte intens discutată în diverse domenii, de la lingvistică, la științele politice, de la sociologie, la istorie, estetică și religie, filozofie și retorică, psihologie și antropologie. Ironia a fost localizată și explicată în literatură, artele plastice, muzică, dans, teatru,

* Apud Hutcheon, *Encoding and Decoding*, p. 95.

† Booth, *Rhetoric*, p. ix.

‡ Morier, *Dictionnaire*, p.155.

conversație și lista poate continua. Fie că este privită ca figură retorică sau ca modalitate de a vedea lumea, ironia pare să fi devenit un mod de expresie al epocii moderne.

1. Accepții ale ironiei

Având în vedere diversitatea abordărilor, considerăm necesar să prezentăm aici mai multe definiții ale ironiei pentru a putea evidenția complexitatea fenomenului.

Definită în termenii lui Morier, ironia nu este o figură de stil, așa cum ne-am obișnuit, ci un mijloc de măsurare a moralității: dacă o persoană este ironică, atunci este ridicată la statutul de judecător al celorlalți, dacă este subiectul unei ironii, cazul este clar, persoana este infamă.

Definițiile semantice subliniază faptul că ironie înseamnă să spui ceva și să intenționezi altceva, fiind apreciată în multe lucrări ca o inversiune semantică (antifrază – a spune ceva și a implica exact opusul). Ironia presupune atribuirea unei atitudini evaluative așa că aici intervine funcția EMOTIVĂ/EXPRESIVĂ. Înseamnă că ironia este un act perlocuționar pentru că produce efecte supra ideilor, sentimentelor, sau acțiunilor audienței. O semantică a ironiei arată modul în care se stabilește o conexiune relațională și integratoare între ceea ce se spune și ceea ce nu se spune. Această conexiune nu se reduce la antifrază, ci poate fi văzută ca oscilație între două niveluri, unde atât unul cât și celălalt rămân active. Contextul interpretativ al ironiei trebuie înțeles ca un context integrator al mai multor dimensiuni: dimensiunea circumstanțială, dimensiunea textuală și dimensiunea intertextuală. Rolul crucial în decodarea ironiei îi revine interpretului. Rolul acestuia depinde de tipul de comunitate lingvistică căreia acesta îi aparține. Ironia implică necesitatea evaluării pentru că favorizează un climat de îndoială. Ironia este un mecanism retoric extrem de complex care depinde de puterea de înțelegere a cuiva, știind că vorbitorul exprimă altceva decât vrea să se înțeleagă, dar, de fapt, „defularea față de maculare se manifestă prin ironia ori sarcasmul la adresa fetișurilor lexicale și de turnură, ce erau plasate mai mult decât derizoriu în limbajul conversației din discursul privat (am auzit, de exemplu, înjurături de „statut”, de „codul familiei socialiste” sau de „retribuirea după cantitatea și calitatea muncii”). Ce era „potrivit” în discursul public, recunoscut ca „semnal”, ca marcă pentru o retorică a consimțământului, devenea astfel ținta respingerii organice în limbajul familiar. De altfel, la alt nivel, mostre ale unei asemenea analize empirice sui-generis au fost transcrise în vorbirea unor personaje din proze ale lui Marin Preda sau Augustin Buzura (ce înseamnă „unealtă a chiaburilor”, „dușman al poporului”, „acțiuni de subminare”, „a-și lua angajamentul”, „a demasca” etc)”^{*}.

În capitolul *Modeling Meaning*, Hutcheon definește ironia ca fiind este un proces comunicativ[†] și identifică trei caracteristici semantice ale sensului exprimării ironice: relațional, inclusiv/de incluziune, diferențial. Ironia este o strategie relațională în sensul că operează atât între sensuri (cele exprese și cele nespuse), cât și între oameni (aflați în diverse ipostaze: ironiști, interpreți, ținte). Sensul ironic este consecința unei relații între cei care creează enunțul și diferitele posibilități de interpretare/semnificare. Puterea lucrurilor nespuse de a le concura pe cele spuse este trăsătura semantică definitorie a ironiei.

Prin ironie, ca strategie discursivă, Dominique Maingueneau înțelege „subvertir la frontière entre ce qui est assumé et ce qui ne l'est pas par le locuteur”[‡].

Iese astfel în evidență o altă trăsătură caracteristică ironiei și anume aceea că ea presupune o evaluare, o judecată, o măsurătoare, o punere sub semnul întrebării, funcționând atât ca antifrază, cât și ca strategie evaluativă care presupune o atitudine a codicatorului de mesaj față de text, atitudine care, în schimb, permite și pretinde celui care decodează mesajul o interpretare și o evaluare a materialului primit.

Din punct de vedere stilistic, ironia reprezintă „un exemplu de conotație prin asociație antonimică *in absentia*”[§], ea grefând pe conținutul literar valori care supradetermină denotația. Structura de suprafață a textului ironic simulează o atitudine afirmativă, în timp ce contextul o

^{*} Dumistrăcel, *Inerții lingvistice*.

[†] Hutcheon, *Irony*, p. 58.

[‡] Maingueneau, *Hétérogénéité*, p.149.

[§] Lesovici, op. cit., p. 79.

demască drept negativă. În fața textului ironic, cititorul trebuie să refacă sensurile care au fost omise sau ascunse. Mircea Doru Lesovici consideră că „ironia *trage pe sfoară; înfășoară și desfășoară* înțelegerea; în actul comunicării, ironistul pleacă de la mai mult la puțin, iar conștiința provocată, de la puțin la mai mult”^{*}.

Definiția cea mai comună a ironiei – ca figură de stil – face referire la simulare, indiferent dacă avem în vedere textele anticilor sau pe cele ale modernilor. Așadar, ironia este legată – intrinsec – de simulare, ceea ce devine semnul ei distinctiv în raport cu alte metalogisme. Deși tratatele de stilistică prezintă ironia în directă dependență de simulare, ea are mai degrabă un accent bivalent, exprimat de raportul simulare/ disimulare[†]. Simplu metalogism sau nu, ironia este recunoscută ca o apariție proteică, având o insațiabilă capacitate de a-și apropria diverse alte strategii și de a schimba permanent centrul de greutate în raportul simulare/ disimulare. Ironia este definită adesea ca o figură de stil, element din categoria „recuzitei” stilisticii. Prezentată ca figură de gândire sau metalogism, ironia se subordonează „textului”, care este triumfător și se împănează din când în când cu figuri de stil. Ne aflăm în fața hegemoniei textului gândit ca o sumă de figuri de stil sau ca un inventar al lor.

2. Participanții. Factori care facilitează ocurența ironiei

Ironia este, în cele din urmă, un act social la care participă ironistul și publicul său țintă (atât cei care înțeleg cât și cei care nu înțeleg). Este o comunicare intersubiectivă și interactivă. Se creează relații dinamice între text (și contextul său), ironist, interpret și contextul situațional care (sau în care) a generat mesajul.

Ironistul, deși este cel care intenționează să stabilească o relație ironică între ceea ce spune și ceea ce nu spune, dar speră să se înțeleagă, poate să nu reușească întotdeauna să-și comunice intențiile.

Interpretul este cel care atribuie ironia cuiva și apoi o interpretează: cu alte cuvinte, el este cel care decide dacă enunțul este ironic sau nu și ce particularități ironice ar putea avea. Este evident în aceste condiții că acest proces al interpretării se produce dincolo de intențiile ironistului.

Problema care se pune în acest punct este dacă rolul principal îl are cel care creează mesajul sau cel care îl interpretează, depistarea ironiei necesitând atât talentul ironistului, cât și atenția interpretului. În mod cert nu există nici o garanție în ceea ce privește interpretarea exactă a enunțului ironic, cu alte cuvinte, creatorul ironiei nu are nici o garanție că interpretul va primi ironia în același mod în care s-a intenționat ca ea să semnifice. Hutcheon sugerează ca verb care să descrie mai bine acțiunea interpretului „a face/a crea” în locul lui „a primi”. Astfel, ironia apare ca un proces productiv și activ de atribuire și interpretare care implică un act intențional acela al deducției. Interpretul atribuie atât sensurile cât și motivațiile ironistului.

Un alt aspect care se evidențiază este acela că ironia va conota diferit pentru interpreți diferiți. Din punct de vedere la interpretului, ironia este un act de voință care presupune reconstrucția sensului în concordanță cu, dar și diferit de ceea ce s-a enunțat. Interpretarea este direcționată de stările conflictuale din text. Din punctul de vedere al ironistului, ironia este o transmitere intenționată de informații și atitudini evaluative, altele decât cele prezente explicit.

Problema majoră care apare în cazul ironiei, dar și al parodiei este cea a interpretării. Ambele fenomene implică particularități de timp/periodă, spațiu, statut social și de cultură generală, rasă, sex, naționalitate, vârstă, religie, profesie (toate grupările micropolitice în care ne încadrăm prin voința noastră sau a societății). Din acest motiv se afirmă de către specialiști faptul că ironia funcționează numai în context dialogic sau intersubiectiv, între persoane care au în comun faptul că provin din același mediu social, au aceleași informații culturale și aceleași păreri despre lume și viață, ceea ce face ca ironia să devină aproape un **dialect**. În realitate, vorbitorii trăiesc în mai multe comunități discursive în același timp: o comunitate de profesie, una de religie, una politică, etc. și în felul acesta se creează ceea ce Hutcheon, *Intention and Interpretation*, numește „comunități discursive”[‡] care pot fi definite printr-o configurație generală de cunoștințe comune,

^{*} Idem, p. 92.

[†] D Ș L., p. 98.

[‡] Hutcheon, *op. cit.*, p. 178.

credințe, valori și strategii comunicative. Comunități lingvistice diferite vor interpreta diferit ironia. Așa este și cazul particular pe care îl avem în obiectivul lucrării, acela al limbii de lemn – generațiile mai tinere, care nu au fost confruntate cu discursul comunist, nu vor putea atribui textului tot atâta energie subtextuală ca cei care l-au „experimentat”.

Este evident că transferul de informație de la un membru al comunității la altul este parțial, incomplet, fragmentar, dar dacă se împărtășește măcar o parte, destul astfel încât ironia să poată fi detectată, înseamnă că scopul comunicativ este atins.

Noțiunea de comunitate lingvistică este una dinamică, presupunând transformări continue pentru că ceea ce sociolingviștii numesc „un eveniment comunicativ” presupune o diversitate de discursuri posibile care se creează într-o comunitate. Oamenii diferiți trăiesc în *lumi discursive* diferite și întregul proces comunicativ este alterat și distorsionat de existența acestor *lumi*.

În conformitate cu părerea exprimată de Sperber and Wilson* în *Relevance: Communication and Cognition*, responsabilitatea de a garanta identificarea ironiei îi revine celui care codează mesajul, care trebuie să coordoneze presupunerile despre codurile și informația contextuală la care au acces potențialii cititori.

Rolul interpretului este, de fapt, acela de a atribui intenția, conținutul semantic neexprimat expres, dar implicat în mesaj, precum și sensurile posibile însă identificarea ironiei este rezultatul unui efort de interpretare care necesită aptitudini speciale. Aceste aptitudini operează la niveluri diferite. Mai întâi la nivel semantic: vorbitorul trebuie să fie capabil să identifice incongruențele; la nivel pragmatic: vorbitorul trebuie să intuiască intențiile creatorului de mesaj sau scopul comunicativ avut în vedere.

Observăm că ironia este o modalitate de a crea o comuniune fatică între creatorul ei și interpret. În situația citată, intenția autorului de a sublinia ridicolul unei comunicări înșesată cu lozinci nu ar avea nici un impact dacă cititorul nu ar fi dispus să decodeze mesajul de la sfârșit către început, folosind drept cheie de lectură sugestia că e vorba de un singur discurs care se repetă și la care personajul, obișnuit fiind, reacționează tot cu un tipar.

Gaunt, în *Troubadours and Irony*, consideră ca singură posibilitate de a fi sigur de faptul că un enunț este voit ironic existența unor cunoștințe detaliate despre sistemul de referințe sociale, personale, lingvistice și culturale ale vorbitorilor†.

În accepția lui W. Booth‡ etapele pe care trebuie să le parcurgă cititorul pentru a putea fi capabil să recupereze adevăratele semnificații ale unui enunț:

Etapa I. Cititorului i se cere să respingă sensul literal. Dacă citește cu atenție, atunci este imposibil să nu observe incongruența unor cuvinte.

Etapa a II-a. Se încearcă explicații alternative. Aceste alternative sunt, de obicei, incongruente cu ceea ce par a afirma enunțurile.

Etapa a III-a. Trebuie luată o decizie în legătură cu convingerile autorului.

Întrebându-se retoric *Is there a Standard of Taste in Irony?*, Booth§ stabilește o serie de factori care pot întrerupe cooperarea/comuniunea: ignoranța, lipsa ABILITĂȚII DE CONCENTRARE, prejudecata, lipsa exercițiului și inadecvarea emoțională.

1. ignoranța: cu cât este mai departe de – epoca în care cititorul trăiește, de țara sa/cultura, de profesia sa, de afinitățile religioase, de generația sa – cu atât mai greu se va stabili contractul de lectură;
2. lipsa abilității de concentrare – dacă cititorul nu are experiență de lectură și nu se poate concentra, nu poate identifica conotațiile;
3. prejudecata – poate opera pe o axă de valori. Fiecare cititor este victima unor prejudecăți care nu îi permit accesul la toate semnificațiile textului;
4. lipsa exercițiului;
5. inadecvarea emoțională sau lipsa comuniunii fatice.

* Apud Hutcheon, *op. cit.* p. 120.

† Apud Hutcheon, *Intention and Interpretation*, p. 116.

‡ Idem, p. 10.

§ Idem, p. 223-227.

Autorul face, de fapt, cititorului o invitație la reconstrucție. Dacă există victime ale ironiei, atunci acestea nu sunt autorul sau cititorul, chiar dacă aceștia se includ în categoria victimelor. Totuși, reconstrucția ironiei este, în esență, variabilă. După cum arată Booth^{*}, variabilele sunt:

- gradul de deschidere – cât de multă activitate secretă pretinde autorul pentru reconstrucția ironiei;
- gradul de stabilitate al reconstrucției – când poate cititorul considera misiunea sa de reconstrucție a ironiei încheiată;
- scopul „dezvăluirii adevărului”, sau aria acoperită de reconstrucție.

3. Ironia ca interacțiune fatică

Scopul demersului nostru teoretic din paginile anterioare este acela de a asigura cadru loptim pentru a introduce tipul de discurs ironic supus atenției aici și anume: discursul public (ironic).

Acceptând faptul că discursul public este generat de dialogul social, reprezentând o modalitate de activitate discursivă de grup, un proces complex de comunicare, constând într-un schimb masiv de informații, adevărate sau false, de opinii și comentarii, schimb realizat pe căi și prin mijloace variate, la care participă grupuri sociale cu un anumit profil sociologic, trebuie să menționăm faptul că acest dialog social este cu atât mai necesar în cazul discursului jurnalistic cu cât el depinde de interacțiunea emițătorului cu publicul țintă.

Granița dintre discursul public și cel privat este transgresată printr-o funcție specifică - funcția fatică, o funcție neglijată în majoritatea lucrărilor de specialitate datorită accepției și rolului secundar pe care i le acordă Roman Jakobson. Pentru a ne argumenta afirmațiile ne întoarcem așadar la accepția lui Bronislaw Malinowski (*The Problem of Meaning in Primitive Languages*, p. 313) asupra faticității unui mesaj. Plecând de la premisa că funcția principală a limbii nu este aceea de a exprima gândirea, Malinowski identifică drept funcție fundamentală a comunicării aceea de a juca un rol pragmatic în comportamentul uman. Este vorba aici despre limba folosită ca instrument de comuniune socială demonstrând că oamenii se adună și comunică între ei pentru a arăta că fac parte dintr-un grup. Schimbul zilnic, banal de amabilități care se întâlnește în comunicare este numit de autor cu termenul „sociabilities” pentru a sublinia nevoia omului de socializare.

Din observațiile lui Malinowski reiese că limba este folosită, în primul rând, pentru a îndeplini funcții sociale, adică relațiile și interacțiunile sociale sunt negociate prin intermediul expresiei lingvistice. Ne referim aici la ceea ce autorul numește „comuniune fatică” și pe care autorul o descrie ca fiind: „simțul apartenenței la o comunitate”(p. 313). Comuniunea fatică implică menținerea sentimentului apartenenței la o comunitate, a solidarității între membrii grupului, dar și un sentiment de acceptare a celorlalți și de acceptare de către ceilalți.

Astfel relațiile între membrii unei comunități lingvistice pot fi descrise, în termenii lui Malinowski, astfel:

$$\begin{array}{lcl} \text{contact / relații ierarhice / sentimente pozitive} & = & \text{comuniune fatică} \\ \left. \begin{array}{l} \text{solidaritate} \\ \text{comuniune fatică} \\ \text{relații sociale} \end{array} \right\} & & \text{statut social} \end{array}$$

Toți acești factori definesc limba ca un fenomen dinamic pentru că interacțiunea fatică presupune acordul în privința semnificațiilor, iar faticitatea poate fi negociată și construită prin expresii. Comuniunea fatică stă la baza proceselor interpretative la care cititorul trebuie să participe în scopul identificării corecte a semnificațiilor intenționate de către autor dar neexprimate explicit.

În cazul ironiei cu mize politice, reconstrucția ironiei depinde atât de o utilizare corectă a informațiilor despre autor dar și de descoperirea unei expresii care își actualizează sensurile doar printr-o lectură ironică. În cazul ironiei politice trebuie luat în considerare atât contextul lingvistic cât și cel extralingvistic.

Supunem atenției aici două contexte care au intrat în memoria colectivă cu conotație ironică, dar și cu referențialitate directă.

Primul fragment de discurs public ironic este: „Mihaela, dragostea mea, am învins!” *cuvinte rostite de Mircea Geoană înainte de anunțarea oficială a rezultatelor alegerilor prezidențiale* din

^{*} Idem, p. 234.

2009. Interesant vizavi de acest exemplu este faptul că el a ajuns să fie folosit în comunicarea publică ca un frazeologism care poate fi decodat cu trimitere la ocupantul locului doi într-o competiție, în ciuda falsei aparență de supremație.

Astfel, titlul unui articol de pe www.dailycotcodac.ro este Călin Goia, dragostea mea, am învins!, iar comentariul este relevant pentru modul în care acest fragment de discurs a ajuns să fie perceput ca un exemplu de discurs repetat care poate fi modificat în funcție de context: *Băi, n-o să vă vină să credeți, am câștigat concursul ăla de la MTV, artistul susținut de noi a ajuns pe locul 2. Dacă istoria ne-a învățat ceva, acel ceva e că locul doi e ca o victorie pentru noi, românii. Imaginați-vă doar că am lua locul doi la campionatul european de fotbal, la Eurovision sau la concursul pentru cel mai lung cârnat din lume! N-am fi cei mai buni din lume?* (<http://www.dailycotcodac.ro/2010/12/calin-goia-dragostea-mea-am-invins/>). În felul acesta, expresia citată ajunge să fie folosită ca un clișeu ironic.

Un alt exemplu de ironie generată de propagarea unui/unor clișee este titlul unei comedii, recent lansată pe piața artistică românească. Comedia poartă titlul: "Blonda, chiorul și piticul" despre care autorul afirmă că nu este o piesă politică în ciuda faptului că mentalul colectiv românesc a atașat deja cele trei epitete unor personaje din lumea politică. Spectacolul se vrea o satiră a societății de astăzi la care se râde foarte mult al cărei titlu este o manevră de marketing. Ambiguitatea deliberată este evidentă din faptul că autorul concepe textul astfel încât să poată fi interpretat diferit de către cei care își asumă clișeul, ca înregimentare, de către cei care îl resping, ca revoltă. Așa se produce o viziune dublă asupra textului. Există situații în care singura posibilitate de a evada dintr-o societate meschină este ironia: un mod de exprimare prin care se poate trage un semnal de alarmă asupra pericolului reprezentat de limitarea accesului la informație.

Situații de genul celor prezentate mai sunt relevă importanța interacțiunii fatice în decodarea semnificațiilor contextului ironic, semnificații care pot fi îmbogățite prin preluarea clișeului de către receptori și diversificarea lui sub mai multe forme.

Bibliografie:

- Austin, J. L., *How to Do Things with Words* 2nd edn, Oxford, Oxford University Press, 1975.
- Bidu-Vrânceanu, Angela, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 2001.
- Booth, Wayne, *A Rhetoric of Irony*, Ltd. London, The University of Chicago Press, 1975.
- Dâncu, Vasile Sebastian, *Comunicarea simbolică. Arhitectura discursului publicitar*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 2001.
- Dumitrăcel, Stelian, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2006.
- Grice, H. P., *Logic and conversation*, în Cole & Morgan (eds), *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*, New York, Academic Press, 1975.
- Hutcheon, Linda, *Irony's Edge. The Theory and Politics of Irony*, Routledge, London & New York, 1994.
- Jakobson, Roman, *Essais de linguistique générale*, traduit de l'anglais et préfacé par Nicolas Ruwet, Paris, Les Éditions de Minuit, 1963.
- Lesovici, Mircea Doru, *Ironia*, Iași, Institutul European, 1999.
- Maingueneau, Dominique, *L'Analyse du Discours*, Hachette, Paris, 1991.
- Malinowski, Bronislaw, *The Problem of Meaning in Primitive Languages*, în *The Meaning of Meaning – A Study of the Influence of Language Upon Thought and of the Science of Symbolism* by C.K. Ogden & J.A. Richards with supplementary essays by B. Malinowski & F. G. Crookshank, A Harvest Book, Harcourt, Brace & Company New York, 1923.
- Mihai, Gheorghe, *Argumentarea prin dialog*, în *Psiho-logica argumentării dialogale*, Editura Academiei, București, 1987.
- Morier, R. H., *Dictionnaire de poétique et de rhétorique*, Paris, PUF, 1961:155.
- Roșca, Luminița, *Producția textului jurnalistic*, Editura POLIROM, Iași, 2004.
- Rovența-Frumușani, *Semiotica discursului științific*, Editura Științifică, București, 1995.
- Searle, J. *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- Slama-Cazacu, Tatiana, *Strategeme comunicative și manipularea*, Iași, Editura Polirom, 2000.
- Slama-Cazacu, Tatiana, *Lecturi de psiholingvistică*, București, Editura Didactica și Pedagogică, 1980.
- Teodorescu, Cristiana-Nicola, *III Analiza discursului politic: Probleme teoretice și metodologice*, în *Patologia limbajului totalitar*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2000.
- Zafiu, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității București, 2001.